

слухають пісню кобзаря”, “Сільське весілля”, “Печерська лавра з боку Дніпра” тощо. Певним чином в умовах еміграції такий матеріал допомагав дитині скласти фрагментарне уявлення про Україну.

Проте педагоги розуміли проблематичність формування національної ідентичності і виховання патріотичних почуттів в українських дітей, які живуть в Австрії або Чехії. Про це, зокрема, свідчить ініціатива ще однієї української емігрантки – Софії Русової. В одному із своїх листів, який датується 1939-м роком, Софія Федорівна спонукала С. Черкасенка створити хрестоматію, що складалася б з художніх описів різних місцевостей України і таким чином сприяла б більш повному ознайомленню дітей емігрантів із Батьківщиною. Проте цей задум не було реалізовано в першу чергу через фінансові проблеми.

Т. Л. Гавриленко

ОБРАЗ БАТЬКІВЩИНИ В ПІДРУЧНИКАХ З ЧИТАННЯ ДЛЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕРІОД ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ (1991–2001)

Образ Батьківщини є багатомірним ментальним утворенням, що виникає у свідомості людини фактично з народження, формується в сім’ї та в подальшому в освітніх закладах, зокрема в початковій ланці школи. Особливо виразно образ Батьківщини представлено в змісті літературного читання та відповідній навчальній літературі для молодших школярів. Спробуємо оглядово висвітлити означене питання на основі аналізу підручників з читання, виданих у період відродження національної школи в Україні в 90-х рр. минулого століття. Серед розмаїття читанок, надрукованих у цей час, розглянемо навчальні книжки, підготовлені провідними фахівцями в галузі початкової освіти – Н. Ф. Скрипченко, О. Я. Савченко і Н. Й. Волошиною (співавтор читанки для 4(3) класу), та рекомендованих Міністерством освіти України для використання в школах з українською мовою навчання.

Проаналізувавши більше ніж 20 читанок для три- та чотирирічної початкової школи, слід зазначити, що темі Батьківщини відводиться помітне місце серед запропонованих тем для дитячого читання. Побудова підручників за лінійно-концентричним принципом дала можливість авторам наскрізно розглянути цю тему в кожному класі з поступовим поглибленням і розширенням її змістового наповнення. Однак більш рельєфно та акцентовано вона відображена в розділах: “Україно, краю рідний” (2(1) класи), “Роде наш красний”, “Давно те діялось” (3 (2) класи), “На світі є одним одна Вкраїна”, “Краса землі, краса життя”, “Давно те діялось”, “Народні звитяжці”, “Видатні письменники України” (4(3) класи).

З’ясовано, що поняття Батьківщини розглядається інтегрально, складниками якого є “мала” і “велика” Батьківщина. Відтак його наповнюють такі концепти, як мамина колицька, батьківська хата, родина, рідна мова, рідний край, Вітчизна, держава, країна. Образ Батьківщини формується у

молодших школярів завдяки ознайомленню з окремими сторінками історії України (заснування української держави, монгольська навала, козацькі війни, життя українців за часів кріпацтва, боротьба з фашистськими загарбниками), із відомими українцями, які за різних часів боронили українські землі (Д. Вишневецький, І. Сулима, П. Конашевич-Сагайдачний, І. Мазепа), прославили рідний край (Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, М. Коцюбинський, М. Лисенко, С. Крушельницька, К. Білокур, С. Корольов). Звернемо увагу, що в підручниках висвітлюються не лише славні та героїчні події минулого, а й драматичні та навіть трагічні (голодомор, складні повоєнні роки). Актуалізуючи образ Батьківщини минулих епох, автори водночас ознайомлюють учнів і з її сучасним образом. Цьому зокрема сприяло вдале поєднання в читанках творів усної народної творчості, українських письменників-класиків та сучасної дитячої української літератури. Використані у них засоби художньої виразності дають можливість виховувати в молодших школярів любов до рідного краю, повагу до національних цінностей, викликають почуття гордості за свою Батьківщину.

Змальовуючи образ Батьківщини, автори читанок акцентують увагу на красі та неповторності рідної природи, прагненні українців жити в гармонії з нею. Візуалізація образу Батьківщини посилюється завдяки вміщеним у підручниках репродукціям картин художників та малюнків до текстів для читання. Їхній зміст суголосний художнім і науково-пізнавальним творам та сприяє збагаченню уявлень молодших школярів про історію, традиції, звичаї, побут українського народу, відомих українців, рідну природу, державні та національні символи. Зауважимо, що образ Батьківщини знайшов відображення не лише в навчальних текстах та ілюстративному матеріалі, а й на обкладинках і форзацах читанок.

Отже, образ Батьківщини, репрезентований у читанках, є синтезом “малої” і “великої” Батьківщини та їхніх семантичних меж – минулого й сучасності, окремих постатей і в цілому українського народу, що формується в молодших школярів за допомогою всіх структурних компонентів підручника.

Т. В. Філімонова

В.О.СУХОМЛИНСЬКИЙ: ЩОБ У СЕРЦІ ЖИЛА БАТЬКІВЩИНА

У 1965 році товариством “Знання” була опублікована книжка відомого українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського “Щоб у серці жила Батьківщина”, в якій на конкретних прикладах з життя Пависької школи показано, як виховувати в учнів почуття патріотизму, відданості, любові до рідного краю.

За обсягом видання невеличке – формату брошури, добре ілюстроване художником С. І. Гришком, де в намальованих картинках відображається її зміст. Книжка складається із невеличких розділів – “Рідна природа, рідне село”, “Слово рідної мови”, “Рідна мати”, “Наша подорож по Батьківщині”,